

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Muzeja Moslavine u Kutini

Glavni i odgovorni urednik: Srećko Karapetrić

Tehnički urednik: Tihomir Krsmanović

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar),
Srećko Karapetrić (Kutina), Tihomir Krsmanović (Kutina),
Slavica Moslavac (Kutina)

KOREKTURA: Ana Bobovac, Srećko Karapetrić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasiilo solidarno financiraju Muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Muzej Moslavine Kutina

Za nakladnika: Slavica Moslavac

Tisak: Tiskara i knjigovežnica Kutina

Broj 14 - travanj 1991.

Godina XIV

Naklada: 600 komada

Naslovna stranica: Detalj sa izložbe "30. godina Muzeja Moslavine" u Kutini

MARGINALIJE UZ REGISTAR ARHEOLOŠKIH NALAZA I NALAZIŠTA SZH (I)

Još u vrijeme nastajanja Registra arheoloških nalaza i nalazišta SZH iz obrade su namjerno ispušteni neki lokaliteti: razloge treba tražiti u nemogućnosti njihovog pravodobnog rekognosciranja radi dopunjavanja relevantnih podataka ili jednostavno u tome što se nije znalo što sa njima započeti. Da bi se oko takvih lokaliteta razrješile bar neke nedoumice ovih dana je, uz vodstvo Đure Jakšekovića iz Drljanovca, rekognoscirana njih nekolicina u Drljanovcu i njegovoj okolici te povodom toga evo nekoliko prvih reminiscencija.

Kovačica Slovinska - potok Kovačica

Prilikom regulacije potoka Kovačice 1964/5. g., u desnoj novoiskopanoj škarpi, bager je presjekao jedan grob. Radi se o ukopu u zemlju na dubini od oko 120 cm; kostur je ležao na leđima, po svoj prilici bio je orijentiran istok-zapad, a sam grob nije sadržavao nikakve priloge. Oko desetak metara zapadno od toga mjesta Đuro Jakšeković je naknadnim rekognosciranjem te iste godine pronašao na samom nasipu od izbačene zemlje fragmente neukrašene keramike, koja je po svojoj fakturi najvjerojatnije eneolitska. Sam lokalitet udaljen je oko 500 m zapadno od zadnje kuće u Donjoj Kovačici i tu se nikako ne može tražiti postojanje ni nekog starog naselja ni groblja. Inače, potok Kovačica na ovom mjestu teče kroz jednu dosta široku ravnicu, a teren s desne strane potoka na kojoj su nađeni nalazi od pamtivjeka je vrlo močvaran.

Donja Kovačica - oграда Javorski

Jedan od lokaliteta koji nije problematičan, a kojeg se ranije nije stiglo rekognoscirati, je i navedena oграда iza kuće Javorski u Donjoj Kovačici (općina Grubišno Polje). Naime, još 1978. g. učenik Željko Kirin iz istog sela, koji je iz ljubavi prema arheologiji kasnije sudjelovao u radu arheološke sekcije Omladinskog doma "7 sekretara SKOJ-a" u Bjelovaru, zapazio je da se prilikom oranja na tom mjestu izbacuje na površinu neobična keramika. Naknadno je ustanovljeno da se radi o korenovskoj i lasinjskoj keramici iz zemunica smještenih na dosta strmoj zapadnoj padini brijega. Današnje selo smješteno je na dugačkoj prirodnoj gredi orijen-

tacije sjeveroistok-jugozapad, a sa položaja zemunice prostire se pogled na močvarnu ravnicu usred koje teče potok Kovačica. U blizini sela velika su područja kvalitetne obradive zemlje kao i veće površine pod šumom.

Donja Kovačica - Gradina

Toponim lokaliteta nastao je u narodu ovog kraja, a označava nešto što bi možda moglo biti nekadašnje srednjovjekovno gradište. Riječ je o kružnoj formi promjera oko 60 m, koja se nalazi u istom nivou sa okolnim "normalnim" zemljištem. Da se radi o dosta pravilnom krugu svjedoče ostaci nekih zemljanih uzvišenja visine oko 50-60 cm na pojedinim mjestima oboda kružnice, a tek velikim naprežanjem izvan tog kruga mogla bi se zamijetiti neka lagana depresija u zemlji, koja bi možda bila trag nekadašnjeg opkopa. Sa južne strane taj položaj je zaštićen brijegom iza kojeg je današnje selo, u neposrednoj blizini je jedna pritoka potoka Kovačice, a preko potoka puca pogled preko ravnice do današnjeg sela Mala Pisanica. Tom gradištu nigdje nema spomena u povijesnim dokumentima, a da bi ipak moglo biti govora o srednjovjekovnoj tvorevini svjedoče fragmenti keramike te vrste nađene na spomenutom brijegu koji štiti gradište. Inače, to područje danas je livada, a ni najstariji seljani ne sjećaju se da je na toj lokaciji nekada nešto nađeno.

Mala Pisanica - Selište

Sam toponim Selište već je vrlo indikativan, a da to mjesto zaslužuje punu pažnju pokazalo je i ovo rekognosciranje. Po pričanju Slavka Kristića iz Male Pisanice (općina Grubišno Polje) ovdje se dugi niz godina prilikom oranja nailazi na komadiće keramike, a i mi sami smo pronašli dosta manjih srednjovjekovnih fragmenata. Selište je, ustvari, prostrani plato brijega smješten oko 400 m zapadno od zadnjih kuća u Maloj Pisanici; sjeverozapadno od njegovog podnožja prostire se velika obradiva površina sa vrlo kvalitetnom zemljom te šuma, a zaleđe Selišta čini močvarna ravnica sa potokom Kovačicom. Od Selišta do prethodno opisanog lokaliteta Gradina ima oko 1 km zračne linije i možda bi se među njima mogla tražiti kakva veza. Govoreći o Selištu mora se imati na umu i

povijesni podatak da se negdje u ovom kraju nalazilo naselje Slatinik, poznato iz dokumenata vezanih za Novu Raču. Možda je baš Selište dugo traženi Slatinik.

Drljanovac - ograda Hanževački Josipa

Oranjem 1980. g. na ogradi Hanževački Josipa, kbr. 107 (ovaj lokalitet trebao bi se voditi pod punim nazivom jer je u Drljanovcu postojalo 7 zadruga Hanževačkih), na površinu su izbačeni fragmenti prehistorijske keramike i mikroliti; zemljište na kojem je spomenuto nađeno bilo je crno, tako da se može raditi i o zemunici i o ognjištu. Ovogodišnje rekognosciranje pokazalo je da je riječ o lasinjskom lokalitetu, koji je smješten na sjevernoj padini brijega oko 200 m od kuće Hanževački, a oko 400 m zapadno od već poznatog korenovsko-lasinjskog lokaliteta Jeličnov brijeg (u Registru obrađen pod brojem 716). Vrlo je velika vjerojatnost da je riječ o jednom većem lokalitetu koji obuhvaća obadvije lokacije, ali dok se ne povedu početna istraživanja predlažemo da se svaki vodi kao zasebna jedinica.

Drljanovac - potok Račačka, Babčeve livade

Prilikom regulacije potoka Račačka 1962/63. g. iz lijeve, južne obale bager je izbacio dijelove nekoliko velikih posuda latenske provenijencije. Đuro Jakšeković, koji se u vrijeme radova našao na tom mjestu, uočio je tragove rupa od okomitih stupova, a dubina nalaza bila je oko 1 m. Na mjestu nalaza danas završava livada Hanževački Antuna (njegov je nadimak Babić), odnosno lokalitet se nalazi oko 600 m sjeverozapadno od kuće vlasnika livade.

Drljanovac - livada Mijaljevička

Prilikom gradnje mostova na potoku Račačka 1987. g. točno na mjestu gdje je granica Mihaljevićeve livade (u žargonu Drljanovčana "Mijaljevička"), Đuro Jakšeković je sasvim slučajno otkrio da su radnici, koji su trebali betonirati glavu mosta i koji su šalovali iskop, iskopali i dio jame sa, za sada, neidentificiranom prehistorijskom keramikom. Jama se nalazila na dubini od oko 150 cm računajući od visine današnje (od okolnog terena malo povišene) glave mosta, ali zbog vrste predviđenih radova i njihove brzine, nije ju se moglo detaljnije ispitati.

Drljanovac - zemlja Matačić Ivke

Regulacija potoka Račačka provedena 1962. g. dala je mnoge zanimljive arheološke nalaze pa tako i nalaze mikrolita te fragmenta kamene sjekire u južnoj obali, na dubini oko 1 m,

točno na granici sa oranicom Matačić Ivke iz Drljanovca. Kasnija oranja na navedenoj zemlji, oko 100 m sjeverno od potoka, pokazala su da je riječ o lasinjskom lokalitetu. Na oranici se nalazi danas kukuruzovina koja nije posječena pa ovogodišnjim rekognosciranjem nije bilo moguće utvrditi pojavljuju li se još kakvi nalazi.

Drljanovac - zemlja Horvat Valenta

Oranjem livade Horvat Valenta 1988. g. koja se nalazi neposredno uz sjevernu obalu mrtvog rukavca Račačke, oko 800 m zapadno od kuće vlasnika, pronađeni su veći komadi maza i paljevine te fragmenti srednjovjekovnih posuda. Riječ je očigledno o srednjovjekovnom kućištu koje, ako ga povežemo sa još nekim srednjovjekovnim nalazima na toj sjevernoj strani sela, ukazuje na lokaciju prostiranja prvobitnog srednjovjekovnog naselja.

Bulinac - Petlovac

Na predjelu Petlovac, prostoru na kojem graniče drljanovačke, bulinačke i novoračačke zemlje, rekognosciranjem Đure Jakšekovića 1975. g. pronađeno je puno fragmenata srednjovjekovne keramike. O ovom lokalitetu ne bi se moglo ništa više posebno reći osim možda da se nalazi u relativnoj blizini prethodno opisanog na zemlji Horvat Valenta.

Nova Rača - Petlovac

Kopanjem plinovoda u ovom kraju 1980. g. njegova trasa prošla je i dijelom predjela Petlovac koji pripada novoračačkim zemljama. Tom prigodom izbačeno je na površinu mnoštvo zanimljivog materijala, ali prije svega treba spomenuti da je na 4 mjesta, uz pečenu zemlju, nađeno dosta fragmenata keramike, koji najvjerojatnije predstavljaju dijelove brončanodobne urne (ili urni). Mogućnost da je riječ o nekoj brončanodobnoj nekropoli potvrđuje i podatak Đure Jakšekovića da na lokaciji udaljenoj oko 150 m sjeverno od trase plinovoda (radi se o oranici) postoji mjesto koje pokazuje karakteristike još neizvađenog i neoštećenog žarnog ukopa.

Nova Rača - ograda Hajdinjak

Zapadno, odmah iza kuće Hajdinjak u Novoj Rači, oranjem 1980. g. na površinu su dospjeli neolitski mikroliti. Taj položaj pripada samom podnožju račačkog srednjovjekovnog gradišta te na osnovu svega možemo zaključiti jedino da postoji kontinuitet naseljavanja ovog prostora od prehistorije do današnjih dana.

Nova Rača - potok Račačka

Prilikom regulacije Račake 1963. g. u desnoj obali potoka, na dubini oko 120 cm, pronađena je brončanodobna urna. Samo mjesto nalaza udaljeno je oko 200 m zapadno od kuće Remenarić Ivana (kbr. 37), a teren kojim ovdje protiče Račačka je ravničast i ne pripada samom srednjovjekovnom gradištu. Danas su na ovom mjestu obale Račačke prekrivene šikarom.

Nova Rača - kuća Pavlović

Kod kopanja temelja za kuću Pavlović Jandre 1985/6. g. (još nema kućnog broja) pronađeni su veći komadi srednjovjekovne keramike. Đuro Jakšeković prekasno je doznao za nalaz tako da nije bilo moguće mjesto detaljnije istražiti. Keramika je zagubljena.

Reminiscencije sa ovogodišnjeg rekognosciranja možda trenutno ne govore mnogo, ali su sigurno dobar putokaz za daljnja istraživanja kao i dobar prilog za eventualni budući suplementum Registra arheoloških nalaza i nalazišta SZH.

Zorko MARKOVIĆ, Muzej grada Koprivnice

ARHEOLOŠKI I STARIJI POVIJESNI NALAZI U KOPRIVNIČKOJ UTVRDI

Budući da je vrlo komplicirano i preopširno objašnjavati početna stoljeća koprivničke pisane povijesti, a pogotovo nesporazume oko stvarnih razlika između koprivničke utvrde (castrum), koprivničke varoši (civitas) i utvrde Kamengrada te njezinoga podgrađa (suburbium), upućujemo na novija čitanja dokumenata i tumačenja Nade Klaić koja je u svojoj knjizi o Koprivnici dala i pregled dosadašnjih mišljenja¹: kako je, naime, ona protumačila najraniji dokument, povelja iz 1272. godine odnosi se na castrum Koprivnicu i kaštelana Bakalera koji je spasio život kralju Ladislavu², a ne na castrum Kamengrad, kako je to, primjerice, očito mislivši na njegov izvrstan strateški položaj, pretpostavio Ž. Demo³. Spominjemo i mišljenje M. Planić-Lončarić o postojanju ranijega slavenskog gradišta zapadno od samostana franjevac (na mjestu kasnijega Dvorskog bastiona, T. 1:A)⁴, premda za takvu pretpostavku zasad ne postoje dokazi. Također, premda uz grad postoji utvrda ("dvorac", kasnije Dvorski bastion), to nije Kamengrad, kako je svojedobno mislio L. Brozović⁵. Koprivnica dobiva privilegij slobodnoga kraljevskog grada od Ludovika Anžuvinca 1356. godine⁶, a polovicom 14. stoljeća spominje se i drvena ograda oko varoši (L. Brozović)⁷, za koju M. Kruhek misli da nije obična ograda nego da su to ili zemljani bedemi s drvenom građom u sebi ili palisadna ograda na zemljanoj bedemskoj podlozi⁸. Međutim, tek u

drugoj polovici 16. stoljeća Koprivnica dobiva jake ozemljane bedeme s četiri bastiona na uglovima i četiri ravelina koji su istureni između bastiona, tj. nalaze se u rovu (T. 1 : B,C)⁹, a čiji se južni i istočni ostaci vide i danas.

A. PRETPOVIJESNI NALAZI

Kako je otprije poznato, Koprivnica i njezina bliža okolica bili su nastanjeni kraj već u ranijim pretpovijesnim razdobljima (Cerine na sjevernom rubu grada, Kamengrad i Farkašić na jugu)¹⁰. Iz samoga grada poznato je nekoliko kamenih sjekira još od prošloga stoljeća pa do nalaza sredinom ovoga stoljeća (Baņovac, Dubovec, Lenišće, Ul. Eshila Pavičića)¹¹, a iz Križevačke ulice (nešto dalje od bedema bivše utvrde (v.T.1:B) poznata je od prije nekoliko godina keramička žlica (prilikom gradnje kuće I. Biršića), koja vjerojatno pripada eneolitskom ili brončanom dobu¹². Nalaz sa stare ciglane (Bajer) pripada kasnom brončanom dobu¹³.

Kameni predmet na T.2:1 pronađen je u sklopu nekadašnje utvrde (Vijećnička ulica 6) i isprva je tretiran kao amulet (amajlija), ali je pri analizi i objavi zaključeno da je to zapravo mali brus iz neke od pretpovijesnih epoha¹⁴. Tako je i tim nalazom neizravno dobila potvrdu teza M. Planić-Lončarić da je srednjovjekovna koprivnička utvrda nastala na području prethistorijskog gradišta¹⁵.